

**is de hel
tegenwoordig
minder heet?**

9 februari 2020
Zoetermeer

Dominees milder over 'de hel'

► AMERSFOORT

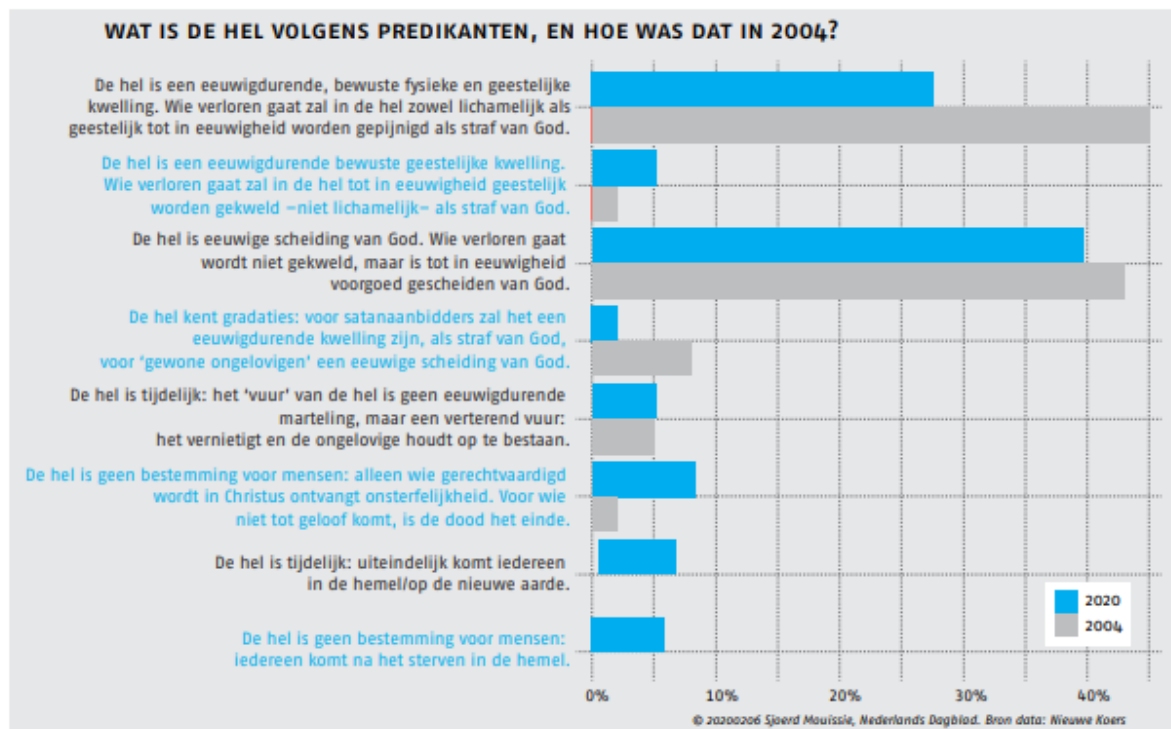
Predikanten zijn de afgelopen vijftien jaar minder traditioneel gaan denken over de hel, en ze zijn er minder vaak over gaan preken. Kerkleden denken daarentegen opvallend traditioneel over de hel.

Dat zijn de opvallendste uitkomsten uit een onderzoek van opinieblad *De Nieuwe Koers* en kennisplatform *Weetwatjegelooft.nl*. Zij hielden een enquête onder 1500 christenen, onder wie zo'n driehonderd predikanten en voorgangers. Het is een herhaling van een onderzoek naar geloof in de hel uit 2004. De resultaten van het onderzoek staan in de nieuwste editie van *De Nieuwe Koers*. Vrijdag 14 februari houdt *Weetwatjegelooft* er een studiedag over, aan de Theologische Universiteit Kampen.

minder traditioneel

In 2004 gaf nog 45 procent van de predikanten aan dat ze denken dat de hel een 'eeuwigdurende, bewuste fysieke en geestelijke kwelling' is. Dit jaar is dat percentage gezakt naar 28 procent. Waar vier jaar geleden de antwoorden 'de hel is tijdelijk' en 'iedereen komt na het sterven in de hemel' door geen enkele predikant werd ingevuld, kruisten dit keer meer dan tien procent van de predikanten een van die opties aan. Ook het antwoord dat wie niet in Jezus geloofd niet in de hel komt maar ophoudt te bestaan, werd dit jaar veel vaker aangekruist: bijna tien procent, ten opzichte van zo'n 2 procent in 2004.

Volgens *De Nieuwe Koers* ligt dat verschil in het feit dat de vragenlijst vijftien jaar geleden met name is uitgezet onder predikanten. En alleen onder predikanten binnen een beperkt aantal kerken: de Christelijke Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, Nederlandse Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Bond binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Dit keer kon iedereen reageren, dus ook gemeenteleden, en predikanten uit de volle breedte van de Protestantse Kerk en mensen (gemeenteleden en voorgangers) uit andere kerken als de Hersteld Hervormde Kerk, Rooms-Katholieke Kerk en de Remonstrantse Broederschap. Zodoende is geen

zichtbaar verschil in opvattingen over de hel aan te wijzen onder kerk-gangers, en wel onder predikanten. Gekeken naar predikanten per kerkverband, vallen ook verschillen op. Binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken zijn predikanten de afgelopen vijftien jaar bijvoorbeeld traditioneler gaan denken over de hel. In 2004 gaf namelijk nog 58 procent van hen aan dat de hel een 'eeuwige scheiding van God' is. In 2020 gaven minder van hen dat aan, namelijk 30 procent. Dit keer gaf 50 procent aan dat ze geloven in de meer traditionele opvatting dat de hel een 'bewuste fysieke en geestelijke kwelling' is. Dat gaf in 2004 maar 17 procent aan. Bij vrijgemaakt-gereformeerde predikanten is een beweging de andere kant op zichtbaar. Zij gaven in 2004 nog met 74 procent aan dat de hel die 'fysieke en geestelijke kwelling' is, waar nu maar 26 procent van hen dat antwoord aan-

kruist. De eeuwige scheiding stijgt van 32 procent naar 47 procent.

kerkgangers en jongeren

Wat opvalt is dat gemeenteleden traditioneler denken over de hel dan predikanten. Van alle ondervraagden gaf zeventig procent een traditioneel antwoord op de vraag wat de hel is: 36 procent zei dat de hel een 'eeuwigdurende, bewuste fysieke en geestelijke kwelling' is, en 34 procent zei dat de hel een 'eeuwige scheiding van God' is. Van de predikanten gaf iets meer dan dertig procent een van die twee antwoorden. Onderzoeker William den Boer van *Weetwatjegelooft.nl*: 'Dat vind ik opvallend. Ik had verwacht dat, nu er veel vragen worden gesteld bij de hel, mensen minder zouden vasthouden aan dat beeld.'

Ook blijkt uit het onderzoek dat jongeren (tot 45 jaar) traditioneler denken dan oudere mensen. De *Nieuwe*

Koers schrijft overigens dat de jonge respondenten vaker lid waren van een traditionele kerk, wat dat verschil kan verklaren.

Op de vraag wie er naar de hel gaan, antwoordt 43 procent van alle ondervraagden dat dat geldt voor mensen die wel het evangelie hebben gehoord, maar Jezus niet als verlosser hebben aangenomen. 25 procent denkt dat alleen 'verstokte godloochenars' naar de hel gaan, 20 procent denkt dat iedereen naar de hel gaat die Jezus niet als verlosser heeft aangenomen, ongeacht de vraag of ze ooit het evangelie hebben gehoord. 11 procent van de ondervraagden kan zich niet voorstellen dat er überhaupt mensen naar de hel gaan.

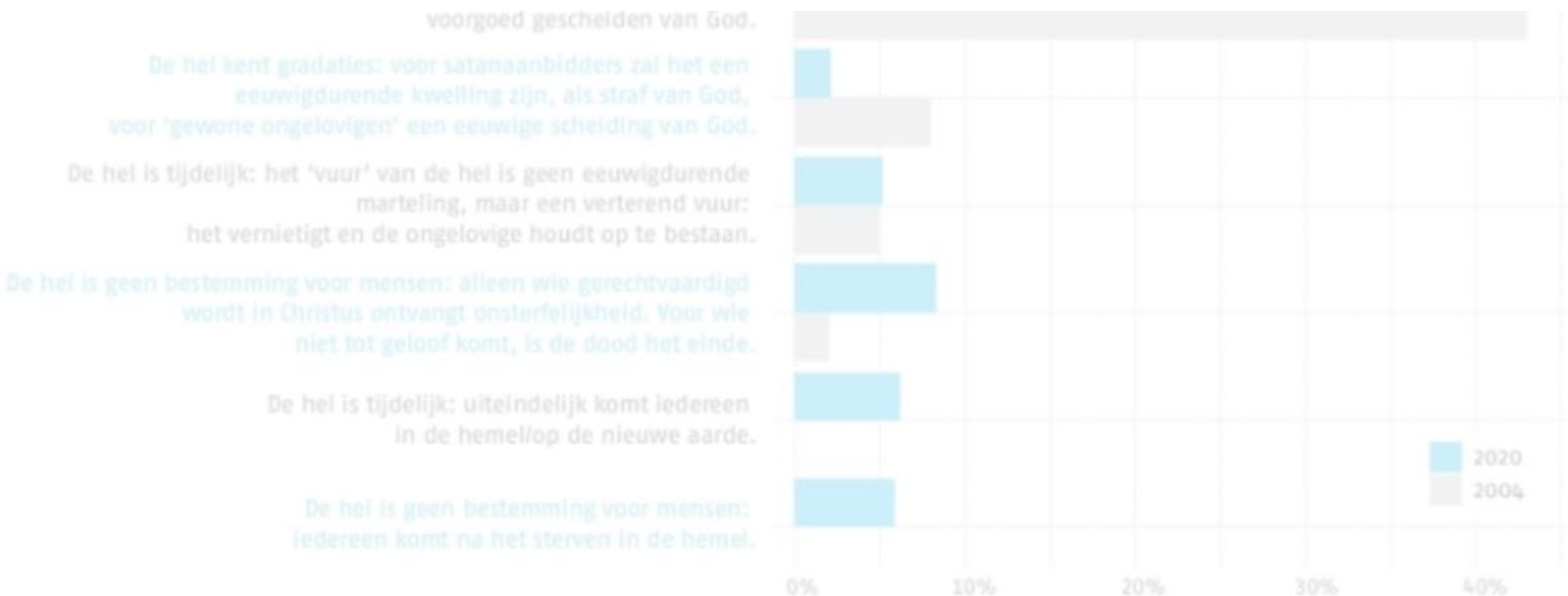
oordeel zonder hel

In dezelfde editie van *De Nieuwe Koers* biedt systematisch theoloog Willem Maarten Dekker een manier

om vast te houden aan het idee van Gods oordeel, maar dat los te zien van de hel. Het lijkt hem terecht dat mensen moeite hebben met eeuwige pijniging in de brandende hel. 'De hel heeft geen hoger doel, en levert daarmee automatisch een sadistisch godsbeeld op', schrijft hij. 'Dat past mijns inziens niet bij de God die zich in Christus zo geopenbaard heeft dat "waar de zonde toenam, de genade steeds overvloediger werd" (Romeinen 5 vers 20)', schrijft Dekker. Liever koppelt hij de hel los van het oordeel, met het uitgangspunt dat goddelozen – 'en wie dat zijn, daar hebben wij ons totaal niet mee te bemoeien' – vernietigd worden, zodat er maar één rijk overblijft: Gods rijk. 'De keuze voor de hel als definitieve dood is bijbels gezien niet de enige mogelijke keuze, maar geloofsmatig gezien wel de meest verantwoorde keuze', aldus Dekker in *De Nieuwe Koers*. <

DOMINEES MILDER OVER DE HEL

Predikanten zijn de afgelopen vijftien jaar minder traditioneel gaan denken over de hel, en ze zijn er minder over gaan preken. Kerkleden denken daarentegen opvallend traditioneel over de hel.

DOMINEES MILDER OVER DE HEL

(...)

Dat zijn de opvallendste uitkomsten uit een onderzoek van opinieblad *De Nieuwe Koers* en kennisplatform *Weetwatjegelooft.nl*.

Zij hielden een enquête onder 1500 christenen, onder wie zo'n driehonderd predikanten en voorgangers.

Het is een herhaling van een onderzoek naar geloof in de hel uit 2004.

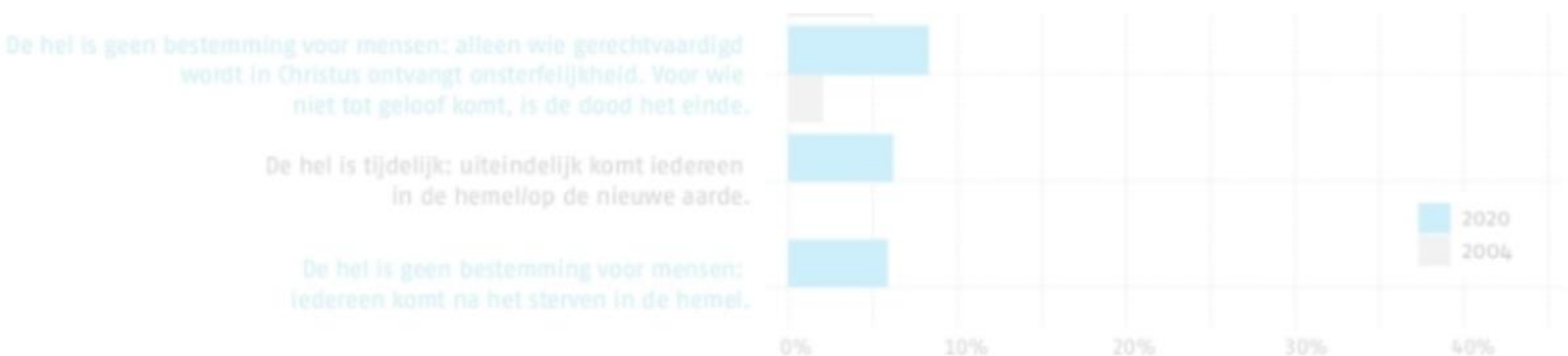
Vrijdag 14 februari houdt *Weetwatjegelooft.nl* er een studiedag over, aan de Theologische Universiteit Kampen.

DOMINEES MILDER OVER DE HEL

(...)

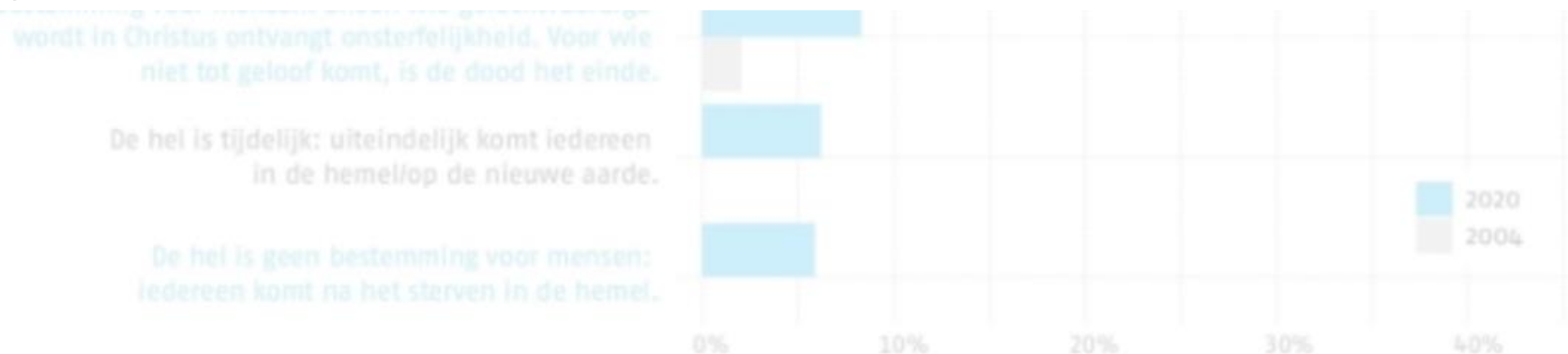
... de vragenlijst is vijftien jaar geleden met name uitgezet onder predikanten, en binnen een beperkt aantal kerken (...). Dit keer kon iedereen reageren, dus ook gemeenteleden, en predikanten uit de volle breedte van de Protestantse Kerk en mensen (gemeenteleden en voorgangers) uit andere kerken...

vraag 5: Wat is de hel?

In welke van de onderstaande beschrijvingen kunt u zich het beste vinden?

1. De hel is een eeuwigdurende, bewuste fysieke en geestelijke kwelling....
2. De hel is een eeuwigdurende bewuste geestelijke kwelling....
3. De hel is eeuwige scheiding van God...
4. De hel kent gradaties: voor satanaanbidders zal het een eeuwigdurende kwelling zijn, als straf van God. voor 'gewone ongelovigen' een eeuwige scheiding van God.

vraag 5: Wat is de hel?

In welke van de onderstaande beschrijvingen kunt u zich het beste vinden?

5. De hel is tijdelijk: het 'vuur' van de hel is (...) een verterend vuur: het vernietigt en de ongelovige houdt op te bestaan.
6. De hel is tijdelijk: uiteindelijk komt iedereen in de hemel/op de nieuwe aarde.
7. De hel is geen bestemming voor mensen (...) Voor wie niet tot geloof komt, is de dood het einde.
8. De hel is geen bestemming voor mensen: iedereen komt na het sterven in de hemel.

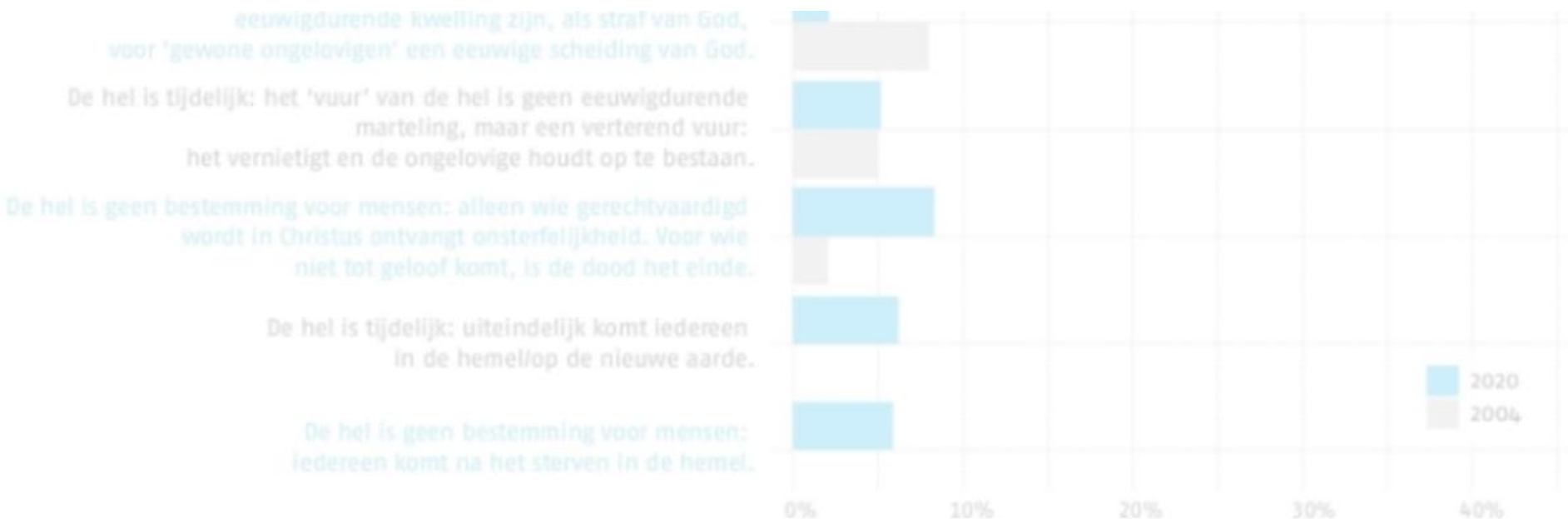
andere vragen vanuit de enquête:

7. Spreekt u zelf wel eens met anderen over de hel?

8. Wie gaan er naar de hel?

9. Hoe cruciaal is de hel voor het christelijk geloof?

10. Moeten we het wel over de hel hebben?

**wat zegt de Schrift
over 'de hel'?**

telling (N)	v.NBGNT	GNT	std-1.nl
3	hel		
2	(1/3) hellevuur		
2	hel		
2	helle		
1	de hel		
1	de hel		
1	der hel		

1. 'hel' komt 12x voor in het NT (NBG51)

telling (N)	v.NBGNT	GNT	std-1.nl
3	hel	ΓΕΕΝΝΑΝ	
2	(1/3) hellevuur	ΓΕΕΝΝΑΝ	
2	hel	ΓΕΕΝΝΗC	
2	helle	ΓΕΕΝΝΑΝ	
1	de hel	ΓΕΕΝΝΑΝ	
1	de hel	ΓΕΕΝΝΗ	
1	der hel	ΓΕΕΝΝΗC	

1. 'hel' komt 12x voor in het NT (NBG51)
2. in het Grieks staat 'Gehenna'

telling (N)	v.NBGNT	GNT	std-1.nl
3	hel	ΓΕΕΝΝΑΝ	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
2	(1/3) hellevuur	ΓΕΕΝΝΑΝ	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
2	hel	ΓΕΕΝΝΗC	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
2	helle	ΓΕΕΝΝΑΝ	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
1	de hel	ΓΕΕΝΝΑΝ	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
1	de hel	ΓΕΕΝΝΗ	GEHENNA, Dal-van-Hinnom
1	der hel	ΓΕΕΝΝΗC	GEHENNA, Dal-van-Hinnom

1. 'hel' komt 12x voor in het NT (NBG51)
2. in het Grieks staat 'Gehenna'
3. Gehenna = dal van Hinnom >

Gehenna

Gehenna (**Hebreeuws**: גהנום, גהנום, **Grieks** γέεννα, **Aramees** גְּהִנּוּא) is afgeleid van de naam van het smalle, rotsachtige **Dal van Hinnom** (**Hebreeuws**: *Gej Hinnom*, een afkorting van גיא בן הינום, *Gej Ben-Hinnom*, het dal van de zonen van Hinnom), ten zuiden van **Jeruzalem** en wordt ook wel in het Nederlands vertaald als hel.

Dal van Hinnom, waar Gehenna van is afgeleid.

vertaald als 'hel'??

Griekse NT:

Nederlandse NT:

Hierousalem

> Jeruzalem

Bethleem

> Betlehem

Nazaret

> Nazaret

Galilaia

> Galilea

Ioudaia

> Judea

Gehenna

> HEL ??????????????????

hoezo 'hel'?

¹ Achaz was twintig jaar oud,
toen hij koning werd:
hij regeerde zestien jaar te Jeruzalem.
Hij deed niet wat recht is
in de ogen van JAHWEH
zoals zijn vader David...

² maar hij wandelde
in de wegen der koningen van Israel
en maakte zelfs gegoten beelden voor de Baals;
³ ja, hij ontstak offers
in het dal Ben-hinnom
en verbrandde zijn zonen met vuur
in overeenstemming met
de **GRUWELEN** der volken,
die JAHWEH voor het aangezicht
van de Israelieten had verdreven.

*mensen levend "door het vuur doen gaan"
(2Kon.23:10) is voor God een gruwel!*

'hel' in het NT

22 Maar Ik zeg u:
Een ieder, die in toorn leeft
tegen zijn broeder,
zal vervallen aan het gerecht.
Wie tot zijn broeder zegt: Leeghoofd,
zal vervallen aan de Hoge Raad,
en wie zegt: Dwaas,
zal vervallen aan ~~het hellevuur~~.

lett. het vuur van Gehenna

47 ... Het is beter, dat gij met één oog
het Koninkrijk Gods binnengaat,
dan dat gij met twee ogen
in de hel geworpen wordt...

lett. in het Gehenna

47 ... Het is beter, dat gij met een oog
het Koninkrijk Gods binnengaat,
dan dat gij met twee ogen
in ~~de hel~~ **het Gehenna** geworpen wordt...
48 waar hun worm niet sterft
en het vuur niet wordt uitgeblust.

een verwijzing naar Jesaja 66

Jesaja 66

23 En het zal geschieden
van nieuwe maan tot nieuwe maan
en van sabbat tot sabbat,
dat al wat leeft zal komen
om zich voor mijn aangezicht
neer te buigen, zegt JAHWEH.

24 Zij zullen uitgaan
en **de lijken** aanschouwen
van de mannen,
die van Mij afvallig geworden zijn;
WANT hun worm zal niet sterven,
en hun vuur zal niet uitdoven,
en zij zullen voor al wat leeft
een afgrijzen wezen.

nl. van de lijken

hel 2.0 ?

In dezelfde editie van *De Nieuwe Koers* biedt systematisch theoloog Willem Maarten Dekker een manier om vast te houden aan het idee van Gods oordeel, maar dat los te zien van de hel. (...)

Liever koppelt hij de hel los van het oordeel, met het uitgangspunt dat goddelozen - 'en wie dat zijn, daar hebben wij ons totaal niet mee te bemoeien' - **vernietigd worden**, zodat er maar één rijk overblijft: Gods rijk.

Liever koppelt hij de hel los van het oordeel, met het uitgangspunt dat goddelozen - 'en wie dat zijn, daar hebben wij ons totaal niet mee te bemoeien' - **vernietigd worden**, zodat er maar één rijk overblijft: Gods rijk.

'De keuze voor **de hel als DEFINITIEVE DOOD** is bijbels gezien niet de enige mogelijke keuze, maar geloofsmatig gezien wel de meest verantwoorde keuze', aldus Dekker in *De Nieuwe Koers*.

2Timotheüs 1

9 (God) die ons redt en roept,
in een heilige roeping,
niet naar onze werken,
maar naar zijn eigen voornemen
en genade die aan ons gegeven wordt
in Christus Jezus,
vóór eeuw-ige tijden,

Gr. aionios

eeuwig = zonder begin en/of einde?

10 maar nu geopenbaard wordt
door de verschijning
van onze Redder, Christus Jezus,
DIE DE DOOD TENIET DOET
en leven en onvergankelijkheid
aan het licht brengt
door het Evangelie,

11 waartoe ik werd geplaatst
als heraut en afgevaardigde
en leraar van natiën.

12 Om die reden lijd ik ook deze dingen,
maar ik schaam me daarvoor niet,
want ik weet in wie ik geloofd heb
en ik ben ervan overtuigd,
dat Hij vermogend is,
het mij toevertrouwde
te bewaken tot in die dag.